

A főbb gettók és gyűjtőtáborok, ahonnan a mintegy 10 000 fős délvidéki közösséget deportálták, Bácsstopolyán, Baján, Szabadkán, Szege- den és Bácsalmáson voltak.

Bácsstopolya. A táborot eredetileg a magyarok létesítették politikai foglyoknak. A német megszállás után az SS kibővítette, és főképp zsidó túszok fogva tartására szolgált. Többségüket a Délvidékről szállították ide, de jelentős számban hoztak zsidókat Magyarország más részeiről is. Összesen 3000 zsidót tartottak itt fogva, és deportáltak. Ebből a táborból került ki a mintegy 2000 „jó erőben lévő” zsidóból álló két első transzport egyike, melyet 1944. április 30-án irányítottak Auschwitzba.³⁹

A táborban az internáltakat a legkülönbözőbb megaláztatásoknak vetették alá azzal a céllal, hogy megtörjék szellemi és lelki ellenállásukat. Igásállatok helyett alkalmazták őket a tábor körüli földek felszántására, és munka után arra kényszerítették őket, hogy tornásszanak, többnyire az örök szórakoztatására.⁴⁰ 1944-ben Biró Gyula rendőrfelügyelő volt a tábor parancsnoka.

*Baja.*⁴¹ A város több zsidó intézményét nyomban az ország megszállása után kisajátították a németek. A városi hivatalnokok utasítására a zsidó vezetők lajstromba foglalták a közösség tagjait (23/res. 1944. sz. rendelet), melyet a hétagú Zsidó Tanács tagjai, köztük Stein Ferencz és Biró László két nap múltán, április 13-án át is adtak, és ennek alapján kezdődtek rövidesen a lefogások.⁴² A gettót a zsidónegyedben, a Gyalog, a Malom utcák, a Vörösmarty tér és a Várady érsek út által határolt területen, Bernhardt Sándor polgármester nem túlságosan lelkes irányításával, valamint Bedő rendőrtanácsos közreműködésével hozták létre.

A polgármester, dr. Bernhart Sándor nagyon tisztességes ember volt; nem volt hajlandó hivatalos gettót létesíteni; vagy megtiltani a zsidók be- vásárlással és más célokkal kapcsolatos, viszonylag szabad mozgását. A németek, akik korábban elfoglalták a hivatalos épületeket, több műhelyt létesítettek a zsidó iskolában és környékén, melyekben zsidó szakmunkásokat alkalmaztak. Őt épületben helyezték el őket a Madách és Szent László utcákban, s nekik és családjuknak – összesen 140-150 személynek – sikerült elkerülniük a deportálásokat. A közösség egyik háború utáni vezetőjének beszámolója szerint Baja volt az egyetlen vidéki város, ahol felmentést nem nyert zsidóknak is megengedték, hogy maradhassanak. Éle- tüket nyilván nagymértékben a helyi SS-parancsnok, Rumpf főhadnagy jóindulatú magatartásának köszönhették.

Nem tudni, hogy mik lehettek a zsinagóga egyik, számára átalakított lakrészeiben lakó SS-tiszt indítékai. Az őszi szovjet offenzíva elől Auszt-